

ПРОБЛЕМИ ЗВУКОВОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ У ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню мовної інтерференції, сприятливими умовами прояву якої є двомовність чи багатомовність та мовний контакт. Визначено сутність процесу інтерференції та причини її виникнення. З'ясовано, що явище інтерференції однієї мови під час контакту з іншою є однією з найважливіших проблем створення адекватного перекладу тексту. Недооцінка явища інтерференції у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації призводить до різних помилок, акценту та зриву комунікації. Під час перекладу інтерференція може призвести до зниження його якості, появи буквалізмів, недостатньої еквівалентності відтворення оригіналу. У статті розглядаються проблеми звукової (фонетичної, фонологічної та звуко-репродуктивної) інтерференції у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації та засоби її подолання у професійно орієнтованому перекладі.

Ключові слова: інтерференція, міжкультурна комунікація, переклад, професійно орієнтований, мова оригіналу, мова перекладу.

PROBLEMS OF SOUND INTERFERENCE IN PROFESSIONALLY ORIENTED TRANSLATION

Summary. The article deals with the research of language interference. Bilingualism or multilingualism and a speech contact make favourable conditions for appearance of language interference in professionally oriented intercultural communication and in translation. The essence of the interference process is determined by the mutual adjustment of the speaker's language and the listener's one and the corresponding change of norms of both languages keeping in contact. Underestimation of the interference phenomenon in professionally oriented intercultural communication and translation leads to various mistakes, accent and communication failure. Interference can be presented in different levels and in different kinds of intercultural communication and translation destructively and constructively. It has come to light that the interference phenomenon of one language while keeping in contact with another one is one of the most important problems of making an adequate text translation. To make translation adequate it is necessary to approximate it mostly to the original and at the same time to keep to the rules of the target language. Taking into account that a translator creates the content of the target text, he should avoid the negative influence of interference. Interference can cause poor translation, appearance of literalisms, lack of equivalence while interpreting the original. Translation is a peculiar example of the artificial bilingualism, because it is made in a more deliberate and arranged way. While teaching translators and interpreters it is greatly important to systemize knowledge about interference, include it into some exercises on phonetics, grammar, translation, while analyzing translation itself. A translator should be able to identify the presence of interference, its kind and causes of appearance, and also means to get it over. He must cope with deviations from the language norms, which makes translation the act of the deliberate opposition to interference. The article regards the problems of sound (phonetic, phonologic and sound reproductive) interference in professionally oriented intercultural communication and means to get over it in professionally oriented translation.

Keywords: interference, intercultural communication, translation, professionally oriented, source language, target language.

Постановка проблеми. Науково-технічний прогрес, глобалізація у різних сферах діяльності людини якісно змінили стосунки між людьми і державами: розширюються та міцнішають контакти між діловими партнерами, державні діячі, уряди та організації розвивають ділове міжкультурне співробітництво, вивчають культуру інших народів. Усі ці процеси тісно пов'язані із засобом спілкування, з мовою. Особливу роль у цих процесах відіграла та продовжує відігравати двомовність (bilingualism) та багатомовність (multilingualism), які лежать в основі перекладу з однієї мови на іншу. Двомовність чи багатомовність та мовний контакт є сприятливими умовами для прояву мовної інтерференції у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації та у перекладі. Сутність процесу інтерференції визначається взаємним пристосуванням мови мовця і мови слухача та відповідною зміною норм обох контактуючих мов. Недооцінка явища інтерференції у професійно орієнтованих міжкультурній комунікації та перекладі призводить до різних

помилок, акценту (фонетичним та фонологічним порушенням, неточностям, перекручуванням) та зриву комунікації. Інтерференція може проявлятися на різних рівнях та у різних видах міжкультурної комунікації і перекладу деструктивно та конструктивно. Деструктивна інтерференція знижує якість міжкультурної комунікації і перекладу, особливо професійно орієнтованих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На початку XX століття австрійський науковець Г. Шухардт писав про необхідність піддати ретельному вивченню проблему мовного змішання, тому що явища двомовності та багатомовності ставали нормою для суспільства. У цілому, лінгвісти розглядають проблему інтерференції у рамках мовних контактів, коли людина, що володіє двома мовами, порушує правила співвідношення цих мов. Вперше в цьому значенні явище інтерференції використали вчені Празького лінгвістичного гуртка.

Зарубіжні та вітчизняні дослідники вивчали питання інтерференції ще з початку XX століття. І.О. Бодуен де Куртене одним з перших по-

чав розуміти під інтерференцією «конвергентну перебудову мов під час контактів» [5, с. 36]. Він припускав, що мови взаємно впливають одна на одну, в результаті чого здійснюється не тільки запозичення мовних одиниць, а й зближення мов у цілому. Важливий внесок у вивчення явища інтерференції зробив Л.В. Щерба, який в своїх працях стверджував, що завдяки взаємодії мов відбувається зміна норм контактуючих мов [1, с. 116].

Широке визнання термін «лінгвістична інтерференція» отримав після виходу у 1953 році монографії американського лінгвіста Уріеля Вайнрайха «Мовні контакти» на основі його дисертації. Згідно з Вайнрайхом, лінгвістична інтерференція виникає в процесі мовного контакту між людьми, які знають більш однієї мови, внаслідок чого виникають випадки відхилення від норм будь-якої з мов. Інтерференція – це «вторгнення норм мовної системи за межі іншої» [3, с. 45]. В іншій своїй праці «Одномовність та багатомовність» Вайнрайх вказує, що людям, які говорять двома або більше мовами, доводиться дотримуватися великої кількості норм мов, а у випадку невдачі виникає «вторгнення» (тобто інтерференція) норм однієї мови за межі іншої [3, с. 30].

Існують й інші визначення інтерференції, які зробили сучасні зарубіжні й вітчизняні лінгвісти: а) взаємодія мовних систем в умовах двомовності, що складається або під час мовних контактів, або під час індивідуального засвоєння нерідної мови, що виражається у відхиленнях від норми і системи другої мови під впливом рідної (В.О. Виноградов); б) зміна у структурі або елементах однієї мови під впливом іншої (Л.І. Бараннікова) [2, с. 22]; в) порушення білінгвом правил співвідношення контактуючих мов, які проявляються у його мовленні у відхиленні від норми (В.Ю. Розенцвейг) [5, с. 13]; г) внутрішній процес у білінгва, який виражається у його мовленні «у видимих відхиленнях» від норм однієї або обох мов (С.М. Верещагін); г) будь-який вплив мовних або позамовних елементів один на одного, який призводить до породження негативного мовного матеріалу (Ю.Ю. Дешерієва) [4, с. 89]; д) допущення мовцем різних неточностей чужою мовою під впливом будови рідної мови (Х.Г. Агішев); е) індивідуальний ефект запозичення (Ч. Хокетт); е) перенесення фонологічних, граматичних, лексичних та орфографічних елементів з однієї мови в іншу (Р. Скиба) [6, с. 901].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Явище інтерференції однієї мови під час контакту з іншою є однією з найважливіших проблем створення адекватного перекладу тексту. Для того щоб переклад був адекватним, необхідно максимально приблизити його до оригіналу і в той же час дотримуватися правил мови перекладу. Так як в даному випадку перекладач створює зміст тексту перекладу, йому необхідно уникати негативного впливу інтерференції. Доволі часто перекладач буде текст перекладу за нормами рідної мови, при цьому порушуючи мовні правила іншої мови. Знаходячись в полоні форми оригіналу, перекладач переносить норми мови оригіналу на мову перекладу, що іноді призводить до грубих помилок. Під час перекладу інтерференція може призвести до зниження його якості, появи буквализмів, недостатньої еквівалентності відтворення

оригіналу. Деякі лінгвісти говорять про окремо існуючу перекладацьку інтерференцію, тому що перекладач знаходиться у певних рамках. В результаті перекладацької інтерференції виникає особливий тип текстів, які створюють так званий перекладацький дискурс.

Переклад є особливим зразком штучного білінгвізму, тому що здійснюється більш усвідомлено та організовано. Під час навчання перекладачів вельми важливо систематизувати знання про інтерференцію, включати її у деякі вправи з фонетики, граматики, перекладу, під час аналізу перекладу. Перекладач повинен вміти визначати наявність інтерференції, її вид та причини виникнення, а також засоби її подолання. Він повинен боротися з відхиленнями від мовної норми, що робить переклад актом усвідомленої протидії інтерференції.

Діяльність перекладача містить в собі сприйняття тексту мовою оригіналу, переведення цього тексту в іншу мовну систему (перекодування) та відтворення даного тексту мовою перекладу. Ці процеси пов'язані зі складною психічною діяльністю. Психологічною основою інтерференції у перекладі є так зване перенесення перцептивних еталонів (наприклад, мовних одиниць, функцій, явищ) з однієї системи мови в іншу. Основними механізмами такої мовної інтерференції можна назвати ототожнення і перенесення елементів та функцій контактуючих мов.

В умовах, коли спостерігається надлишкова або недостатня ідентифікація, а також розбіжність та подібність у мовних системах елементів і функцій контактуючих мов, перекладач замінює їх перцептивними еталонами мови перекладу. Складні для перекладу елементи та елементи, з якими перекладач незнайомий, замінюються так званими інтерферентами. Перекладач намагається підставити відсутню або зайву конструкцію мови оригіналу замість схожої, на його думку, мови перекладу. Яскравим прикладом можуть слугувати каузативні конструкції англійської мови, де дію робить не мовець, а хтось інший за його проханням або наказом, тому при перекладі доволі часто виникає інтерференція.

Російський науковець в області науково-технічного перекладу О.Л. Пумпянський основними причинами інтерференції у перекладі вважає: а) переконаність в однозначності лексичних одиниць; б) незнання багатозначності граматичних форм; в) змішання графічного вигляду слова; г) помилкове використання аналогії; г) переклад слів більш конкретними / більш загальними значеннями, ніж вони мають в контексті; д) невміння підшукати значення для перекладу слів, лексичних та граматичних сполучень; е) незнання закономірностей викладу матеріалу іншою мовою [1].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз проблем звукової інтерференції у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації та засобів її подолання у професійно орієнтованому перекладі.

Виклад основного матеріалу. У вітчизняній і зарубіжній літературі мовна інтерференція розглядається на фонологічному, морфологічному, синтаксичному, лексичному, семантичному рівнях. Іноді класифікацію звужують до трьох рівнів і говорять про інтерференцію фонологічну (фонетичну), граматичну та лексико-семантичну. Така спрощена класифікація інтерференції

дуже зручна для загального опису цього явища, але, коли мова йде про вивчення іноземної мови і наступних мов, про навчання цих мов, про переклад з однієї мови на іншу та про міжкультурну комунікацію, все стає набагато складнішим. Дослідження даної проблематики в процесі підготовки перекладачів у сфері професійної комунікації доводять, що к явищу інтерференції треба підходити усвідомлено, його потрібно ретельно вивчати, уникати негативної інтерференції та використовувати позитивну.

Російський перекладознавець В.В. Алімов запропонував багаторівневу класифікацію, згідно з якою існують такі види мовної інтерференції, як 1) звукова (фонетична, фонологічна та звуко-репродуктивна); 2) орфографічна; 3) граматична (морфологічна, синтаксична та пунктуаційна); 4) лексична; 5) семантична; 6) стилістична; 7) внутрішньомовна [1].

Звукова (фонетична, фонологічна, звуко-репродуктивна) інтерференція пов'язана зі звуковою будовою мови. Найбільш вивченими вважаються фонологічна та фонетична системи розповсюджених мов, тому їх можна порівнювати. М.С. Трубецької та багато інших провідних фонологів наполегливо вимагали розрізнити дві автономні науки: фонетику і фонологію. Фонологія – це розділ мовознавства, що вивчає структурні та функціональні закономірності звукової будови мови. Цим фонологія як семіотична дисципліна відрізняється від власне фонетики, що вивчає мову в її фізичному, акустико-артикуляційному аспекті. Внутрішня зв'язаність (неавтономність) цих дисциплін відображається у називанні фонології функціональною фонетикою (Мартине). Іноді термін «фонетика» використовується як родовий, покриваючи те, що відноситься до фонології. Як й інші терміни, що позначають розділи лінгвістики (граматика, морфологія, синтаксис), термін «фонологія» одночасно означає й певний фрагмент (ярус) мовної системи [2].

Таким чином, якщо інтерференція виявляється на рівні фонем або звукової будови мови, це буде фонологічна інтерференція. Якщо ж інтерференція зачіпає звуки мови, артикуляцію, акустику, у цьому випадку ми маємо справу з фонетичною інтерференцією. Слід зазначити, що і в вітчизняній, і в зарубіжній літературі дуже часто фонологічну інтерференцію називають фонетичною, як фонологію фонетикою.

Наприклад, якщо український мовець вимовляє [t] або [s] замість англійського [θ] (*thrust, throw, teeth, method, theft*), [d] або [z] замість англійського [ð] (*though, there, these, father, feather*), [v] замість [w] (*wing, wire, window, walk, was*), то можна сказати, що через погано поставлені звуки у комуніканта виявляється фонетична (фонологічна) інтерференція. Якщо мовець порушує інтонацію під час перекладу на англійську мову, в такому випадку має місце фонологічна (просодична) інтерференція.

Через відсутність в українській мові фонологічної опозиції довгих та коротких голосних, замість англійських [ɹ] та [a:] українці вимовляють одне й те ж українське [a] (*budget, rubber, truck, army, mark, target*), українське [i] замість [i:] – [ɪ] (*leader, piece, meal, pig, brick, tip*), українське [o] замість [ɔ] – [ɔ:] (*law, four, door, pot, dog, clock*), українське [y] замість [u:] – [ʊ] (*through, wood,*

moose, book, look, put). Через відсутність в рідній мові таких фонем, як [æ], [ŋ], українські мовці замінюють їх на звуки [e] (*fan, cat, bag*), [n] або [ng] (*spring, teaching, long, doing*).

Результати такої інтерференції різні. Так, якщо комунікант вимовляє [ɹ] замість [a:], або [ng] замість [ŋ], така вимова не впливає на зміст слова. Але якщо комунікант вимовляє [e] замість [æ] (*bad-bed, pan-pen, tan-ten*), а замість [θ] вимовляє [t] або [s], так що замість *thick* виходить *tick* або *sick*, а замість *thin – tin* або *sin*, така інтерференція призводить до повної зміни слова та серйозно утрудняє спілкування. У професійно орієнтованих текстах зустрічаються спеціальні терміни, які мають особливе звучання та написання, що також сприяє інтерференції.

Якщо комуніканти, які вивчали англійську мову, не повною мірою оволоділи фонетикою цієї мови, вони неодмінно будуть відчувати інтерференцію під впливом рідної мови на фонетичному та фонологічному рівнях, що буде виражатися у відхиленні від норм вимови у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації та у професійно орієнтованому перекладі (слід зазначити, що обмовки та дефекти мовлення інтерференцією не являються).

Звуко-репродуктивна інтерференція виявляється при перекладі з однієї мови на іншу і виражається у невірному виборі слів та словосполучень за схожим звучанням, що призводить до грубих помилок у професійно орієнтованому перекладі. Наприклад, в українській мові слово ракета використовується у різних значеннях, тому в англійській мові еквівалентними будуть різні слова (*ракета керована – missile, ракета некерована – rocket, ракета сигнальна – flare*), що може стати причиною інтерференції.

Висновки і пропозиції. Питання фонетичної і фонологічної інтерференції рідної та іноземної мов вже доволі широко висвітлювались у вітчизняній та зарубіжній літературі (див. праці Л.В. Щерби, М.С. Трубецького, У. Вайнрайха, Е. Хаугена, Л.Н. Рабиновича, Н.О. Любимової, А.А. Метлюк, Г.М. Вишневської, О.М. Короткової, Л.Г. Фомиченко та інш.) і поступово займають своє місце в теорії та практиці перекладу.

Фонетична інтерференція виявляється при перекладі доволі часто, і результатом її є акцент в іноземній мові україномовного комуніканта і перекладача, та це не так страшно і не призводить до незрозуміння повідомлення, якщо акцент не робить мовлення зовсім незрозумілим.

Фонологічна інтерференція може призвести до повного перекручування повідомлення та зриву комунікації. А це означає, що перекладачів треба тренувати саме у цьому плані, щоб вони не допускали інтерференції на фонологічному рівні (включаючи смислорозрізнювальні прояви просодії) і таким чином змогли б уникнути перекручувань та інших помилок.

Звуко-репродуктивна інтерференція схожих морфем, слів, сполучень може призвести до хибності та перекручувань під час спілкування та перекладу, але в той же час знання звукових інтерферентів може й позитивно вплинути на якість перекладу. З цією метою на заняттях з перекладу у сфері професійної комунікації доцільно задавати студентам заучувати звукові інтерференти тематичними списками та тренувати їх використання.

Список літератури:

1. Алимов В.В. Интерференция в переводе (на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации). Москва : КомКнига, 2011. 232 с.
2. Баранникова Л.И. Сущность интерференции и специфика её проявления. Проблема двуязычия и многоязычия. Москва, 1972. 94 с.
3. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие. *Новое в лингвистике*. 1972. Вып. 6. С. 25–60.
4. Дешериева Ю.Ю. Проблемы лингвистической интерференции в современном языкознании. *Теоретические проблемы социальной лингвистики*. 1981. С. 86–97.
5. Розенцвейг В.Ю. Проблемы языковой интерференции: автореф. дисс. ... докт. филол. наук. Москва, 1975. 47 с.
6. Skiba R. Code Switching as a Countenance of Language Interference. *The Internet TESL Journal*. 1997. Vol. III. P. 899–912. URL: <http://iteslj.org/Articles/Skiba-CodeSwitching.html>

References:

1. Alimov V.V. (2011). Interferentsiya v perevode (na materiale professional'no oriyentirovannoy mezhkul'turnoy kommunikatsii i perevoda v sfere professional'noy kommunikatsii) [Interference in translation (on material of professionally oriented intercultural communication and translation in the sphere of professional communication)]. Moscow : KomKniga.
2. Barannikova L.I. (1972). Sushchnost' interferentsii i spetsifika eyë proyavleniya. Problema dvuyazychiya i mnogoyazychiya [Essence of interference and specificity of its occurrence. A problem of bilingualism and multilingualism]. Moscow.
3. Vaynraykh U. (1972). Odnoyazychiye i mnogoyazychiye [Bilingualism and multilingualism]. *Novoye v lingvistike*, vol. 6, pp. 25–60.
4. Desheriyeva Yu.Yu. (1981). Problemy lingvisticheskoy interferentsii v sovremennom yazykoznanii [Problems of language interference in modern linguistics]. *Teoreticheskiye problemy sotsial'noy lingvistiki*, pp. 86–97.
5. Rozentsveyg V.YU. (1975). Problemy yazykovoy interferentsii [Problems of language interference] (MD Thesis), Moscow.
6. Skiba R. Code Switching as a Countenance of Language Interference. *The Internet TESL Journal*. 1997. Vol. III. P. 899–912. URL: <http://iteslj.org/Articles/Skiba-CodeSwitching.html>